

MUDr. Teodor ROSINSKÝ CSc.

CHOROBY VÝVOLANÉ
SLOVAMI A MYŠLIENKAMI

&

MALÉ ESEJE
O VEĽKÝCH SLOVÁCH

CHOROBY VYVOLANÉ SLOVAMI A MYŠLIENKAMI

MUDr. Teodor ROSINSKÝ CSc.

Reč, teda vyslovené slová alebo v písomnej podobe sformulované myšlienky sú medzi nami takou samozrejmosťou, že si ich zložitnosť a množstvo súvislostí s inými stránkami života obyčajne vôbec neuvedomujeme. Tí nemnohí, ktorí sa tejto téme venujú profesionálne alebo aspoň z amatérskeho záujmu, teda jazykovedci na jednej strane a psychológovia na druhej, do tej zložitej situácie ako-tak prenikli, ale bežného človeka to až tak nezaujíma. Vcelku sa to berie ako skutočnosť, ktorá nám dáva možnosť sa dorozumieť, pochopiť, čo sa deje okolo nás, a dosť. Tu by sme sa však nechceli zamerať na to, čo reč a myšlienky ponúkajú pre možnosti porozumenia a ani na to, ako možno slovami ublížiť a dokonca páchať zločiny. Chceme sa venovať téme, ktorá je ešte stále celkom mimo záujmu, pretože sa o nej vie len málo. Naším zámerom je pootvoriť cestičku k tomu, čo je v slovách a myšlienkach nebezpečné pre toho človeka, ktorý ich používa.

Príčiny ochorení a zdravotných problémov na telesnej úrovni sú rozličné. Mnohé z nich medicína pozná, mnohé sú však stále neznáme. Mechanické, chemické, fyzikálne i biologické príčiny sa postupne s rozvojom príslušných vied objavili a ich odstraňovanie ako spôsob a podmienka liečby sa primerane rozvinulo. Až nedávno sa prišlo na to, čo už dávne civilizácie vedeli a v praxi využívali, že i psychika človeka môže byť príčinou jeho ochorenia. Tak sa rozvinula náuka o psychosomatických ochoreniach. Stále viac chorobných stavov sa odhaľuje ako celkom alebo aspoň čiastočne zapríčinených psychikou. Za najčastejšie príčiny psychicky podmienených telesných ochorení sa pokladá určitá citová nevyrovnanosť či psychické záťaž, alebo osobnostné odchýlky. To je už dosť spopularizované a ako-tak známe. Samotný mechanizmus sa spoznáva len pomaly. I odpoveď na otázku, ako sa to deje, prečo je to u jedného človeka výraznejšie ako u druhého, i keď sa zdajú byť vcelku rovnakí čo do vonkajších prejavov ich správania i osobností, je stále ešte len povrchná.

Psycholingvistika ako pododbor psychológie je síce už pár desaťročí známa, nebadat' však jej všeobecnejší vzostup. Zrejme je to pre psychológov pododbor, ktorý si vyžaduje vyššiu úroveň jazykovedných vedomostí. Získať ich je dosť časovo náročné a tí nemnohí psycholingvisti sa venujú nanajvýš problematike psychologického podloženia výučby jazykov, teda odnoži pedagogickej psychológie. Pre lingvistov je zasa psychologická problematika vzdialená a vníkanie do zákonitostí jazyka ako takého, bez skúmania jednotlivcov a ich jazykových zvyklostí a schopností, považujú za dostatočné pre lingvistický výskum.

Okrem toho, celá problematika je zložitá a spopularizovať ju, a urobiť z nej niečo zaujímavé i pre bežného človeka, ktorého síce zaujíma, prečo by mohol ochorieť, ale ďalšie by nechal na lekárov v zmysle *"Tu ma máte, liečte si ma!"*, to je už nevďačná úloha. Myslím si však, že za pokus to stojí. Nejde tu totiž o to, čo by mohol lekár či psychológ priamo u konkrétneho jednotlivca podrobnejšie postrehnúť, a už vonkoncom nie zmeniť. To je vecou každého človeka zvlášť, lebo len on sám sa dokáže naozaj spoznať a pochopiť, kde je u neho chyba, a vyhnúť sa jej.

Poznatky zostavené z poznania spreď stáročí, i z dávnejšieho obdobia, a možnosti to vysvetliť už moderným spôsobom, nám dávajú k dispozícii nástroje, ktorými je možné predostrieť vnímavému čitateľovi údaje, ktoré mu túto oblasť predtým neznámeho poznania priblížia. Keď ho to zaujme, iste si nájde možnosti svoje poznatky, i pre svoj vlastný prospech a zdravie, rozšíriť. Pokúsim sa nepoužívať príliš odborné výrazy, ale keďže ide o jazyk, trochu opakovania školskej gramatiky sa tu objaví. Bez toho by rozprávanie o jazyku nemohlo byť. Jazyky sú rozličné, niektoré v niečom podobné a v inom nepodobné, a všetky majú za sebou určitý vývoj. K tomu treba pribrať aj tie už dávnejšie neexistujúce jazyky, či presnejšie povedané nepoužívané jazyky, ktoré nám tiež majú v tomto zmysle čo pripomenúť. Neobmedzíme sa preto len na náš slovenský jazyk. Iste bude najviac v strede nášho záujmu, ale bude užitočné občas jeho porovnanie s inými jazykmi a ich osobitosťami, ak nám majú čo povedať práve k našej téme.

Nuž a tou témou je to, čo je i v nápisu knihy – ako naše slová, počuté i vyslovené, prečítané i napísané, tlmočiace naše myšlienky i prijaté ako vyjadrenie myšlienok iných, môžu vplývať na naše telo, na jeho fungovanie, na jeho porušenie, skrátka na jeho zdravie.

Možno je to prekvapivý poznatok, či je to vôbec možné, veď sa o tom skoro nikde nehovorí a možno ani nevie. Nie je to celkom neznáme, ale ukazuje sa, že je to jeden z nezanedbateľných faktorov, ktorého pochopenie a ovládnutie môže prispieť k lepšiemu životu. Všetci totiž myslíme. I keď úroveň myslenia môže byť rôzna, určite nie je nikto, o kom by sa mohlo povedať to známe: „*Tomu to vôbec nemyslí.*“ Trochu zjednodušene možno chápať myslenie ako dvojité postupy. Jednak je to myslenie o tom, čo sa k nám dostane prostredníctvom našich zmyslov a uvedomíme si to, alebo príde k nám bez toho, aby sme to vedome a chtiac vnímali. Druhým zdrojom sú naše vlastné myšlienky, ktoré taktiež možno rozdeliť na myšlienky, ktoré vyprovokovali nejaké nami vnímané situácie a na myšlienky, ktoré sú pôvodne len naše. Tie si vytvárame síce tiež zo skúseností a spomienok, no nepotrebujeme k tomu už bezprostredne niečo vnímať zvonka.

Stále nedostatočne vyriešenou je otázka, či je možné myslieť bez použitia jazyka, teda bez slov. Ak by boli myšlienky prísne viazané na slová, ich obsah by nemohol prekročiť úroveň poznania jazyka u jednotlivca. Nuž, pravdu povediac, znalosť jazyka, i toho nášho materinského, je nielen rozdielna medzi jednotlivcami, ale má tendenciu postupne sa neustále akoby strácať. Iste k tomu prispieva prehnane využívaná možnosť diaľkového dorozumievania, najmä u mladšej generácie. Komunikácia sa tým zjednodušuje, ochudobňuje sa slovná zásoba, zjednodušuje sa gramatika a tým sa znižuje schopnosť dorozumieť sa. To všetko zákonite zjednodušuje, či dokonca sprimitívňuje myslenie.

Táto skutočnosť, ktorú viacerí jazykovedci i pedagógovia vidia ako hrozbu pre ďalší vývoj človeka, nie je tým nebezpečenstvom, ktoré sa tu snažím priblížiť. Nemáme tu ešte predpokladaného budúceho človeka, ktorého reč sa ukáže byť vhodná len na popisy práce a zábavy, a všetko ostatné ostane už len koníčkom dôchodcov, ktorí si ešte budú pamätať

PREDPOKLADANÝ MECHANIZMUS NEBEZPEČNÉHO PÔSOBENIA JAZYKA

Všetky doterajšie poznatky ukazujú, že všetky deje v tele človeka na úrovni subatómovej, atómovej, molekulárnej, teda fyzikálnej i chemickej, musia mať určité logistické zabezpečenie. Tie miliardy dejov, ktoré sa u nás dejú v miliardách buniek predsa nemôžu prebiehať len tak, ako by sa im zachcelo. Musí tu byť presná časová i priestorová koordinácia. Okrem toho, musí to byť nastavené v správnom čase na životne dôležité deje. To sa deje za bežných okolností neustále, v súlade s behom času, ale aj s aktuálnou situáciou človeka a teda s nutnosťou správne zabezpečiť jeho momentálnu potrebu. Tá sa môže rýchlo objaviť, zmeniť a súbežne, popri iných bežných potrebách, získať svojou naliehavosťou prvenstvo v riešení. Sú to stále a bežné deje v nás. Dlhو nedostatočne pochopená otázka bola: „*Ako sa to môže diať?*“ Donedávna sa predpokladalo, že signalizácia prebieha prostredníctvom nervových impulzov, teda pomocou elektromagnetických signálov. No ukázalo sa, že tento proces by bol pomalý a pre jednotlivé skupiny buniek nie dosť efektívny.

Predstavme si teda aspoň približne, pokiaľ nám to naša predstavivosť dovoľí, čo sa musí diať v jednej bunke v nepredstaviteľne zložitej situácii a v nesmierne krátkom čase. Podľa potreby a zoznamu možností tej-ktorej bunky v nej musia prebehnúť určité fyzikálne a chemické procesy v presne vymedzenom čase, aby sa mohli hneď podrobiť ďalšiemu procesu v tej istej bunke alebo rýchlo presunúť do inej bunky, ktorá môže urobiť ďalší postup pri príprave potrebnej chemickej látky, ktorá má presne určenú úlohu pri ďalšom priebehu nejakého deja v tele. A takých dejov prebieha súčasne veľké množstvo. Všetky musia byť časovo a miestne skoordované a samozrejme neprekážať súčasne prebiehajúcim iným dejom v ich účinkoch. Tu sa nám vynárajú ďalšie otázky.

Jednou z nich je otázka, ako jednotlivé bunky vedia, čo sa má v nich diať, raz to, raz niečo iné a kedy sa to má diať, v akých časových momentoch - milisekundách. V dávnej minulosti nebolo možné na tieto otázky

odpovedať, lebo sa to nedalo vedieť ani v náznakoch, takže sa vymýšľali rôzne symbolické či alegorické vysvetlenia. V súčasnosti, vďaka rozvoju informatiky na jednej strane a kvantovej fyziky na strane druhej, začíname chápať, že všetko je záležitosť vytvárania a šírenia informácií. Samozrejme, musí ísť o informácie, ktoré podnietia spustenie spomínaných dejov, presne tých, ktoré sú potrebné a vtedy, kedy je to práve potrebné. Povedané rečou informatiky, musí ísť o spustenie správnych programov v správnom čase, zacielených na správne miesto.

Vieme si už predstaviť, že telo potrebuje určitý logistický nástroj, ktorý bude archívom množstva rozličných programov, použiteľných na spustenie dielčích postupov, navyše s pridaním stupňa intenzity príslušného diania. Okrem toho je tu nutnosť koordinácie jednotlivých spustených programov i po stránke časového naviazania a iste mnohých ďalších súvislostí. No a práve tu sa ukázalo, že tým prostriedkom šírenia musí byť len informácia, lebo žiadne vopred vystavané chodníčky v tele nie sú. Nervové vlákna ako prostriedky dopravy impulzov sú nutné, ale len na jednoduchšie a časovo nie tak náročné doručovanie správ pre väčšie zložky tela, teda svaly, cievy a orgány, a na spätné informácie zo zmyslových orgánov.

Tu sa dostávame k najdôležitejšej otázke, ktorá je podstatou celej tejto knihy. Ako ten nástroj pre logistické zabezpečenie prevádzky tela môže vedieť, kedy čo spustiť? Nie je to rozumný tvor a nemá možnosť sa vedome rozhodovať po uvážení a prípadne i preverení svojho rozhodnutia. To je otázka, ktorej zodpovedanie aspoň do súčasnej úrovne trvalo desaťročia hľadania, bádania i nejednej slepej uličky. V súčasnosti vieme, že je to opäť len vec informácie. Možno sa niekomu bude zdať, že ide ome tou najľahšou cestičkou, že všetko zvažujeme na moderné poznatky. Ale ukazuje sa, že je to najpravdepodobnejšie i pre zdanlivo opačný koniec skladačky – pre jej nedostatky, ktoré sú v človeku. A človek si ich ešte aj zväčšuje tým, čomu sa venujeme v tejto knihe.

Problematika nástroja – tela človeka, ktorý je logistickým faktorom na riešenie spomínaných dejov na základných úrovniach fungovania živého organizmu, je veľmi zložitá a popis diania v tomto *tzv.* energoinformač-

PRÍKLAD I.

Dvaja bratia pochádzali z rodiny, ktorá v otcovskej vetve rodu bola postihnutá dedičnou náchylnosťou k určitej chorobe. Tá sa prejavila v dospelosti u väčšiny príslušníkov rodu vo viacerých generáciách. Brali to ako situáciu, ktorej sa nemožno vyhnúť a objavenie sa ochorenia u seba zrejme chápali ako osud. Nikto neskúmal bližšie dôvody, prečo u niektorých príslušníkov rodu k prejavu sa choroby neprišlo. Jeden zo spomenutých bratov si bol vedomý zdedenej náchylnosti a obával sa o seba. Opakovane skúmal svoje telo a hľadal znaky, ktoré by mu signalizovali, že sa choroba začína u neho prejavovať. Nehovoril o tom s príbuznými, ale nevedel pochopiť, že jeho len o rok mladší brat si z toho nič nerobí a žije celkom bezstarostne. Keď sa u staršieho brata začali prvé príznaky ochorenia, pociťoval zmes obáv i uľahčenia. Nemusel sa už tak úzkostlivo pozorovať a porovnávať včerajší stav s dnešným. Priebeh ochorenia bol u neho taký, ako u iných príslušníkov rodu. Jeho mladší brat nič také so sebou nerobil a skutočnosť o náchylnosti, o ktorej samozrejme vedel, akoby nebral na vedomie. Napriek pokračujúcemu veku u neho k žiadnym príznakom neprišlo a bol predpoklad, že sa u neho zdedená náchylnosť už neprejaví.

V prípadoch tohto druhu dedičnosti, teda nie zákonitého prejavu sa ochorenia u všetkých príslušníkov, ale len ak ide o určitú náchylnosť, taký výsledok býva. Neuvažuje sa však, prečo sa u niekoho ochorenie preukáže a u iného, hoci by mal mať mechanizmy dedičnosti rovnaké, nepreukáže. Ak sa v rámci medicínskych úvah na niečo prišlo, obvyčajne to boli len možné vysvetlenia zhody okolností, prípadnej telesnej či metabolickej záťaže, novšie i prípadných psychických podmienok a stresových situácií. K bližšiemu vysvetleniu mechanizmov vzniku ochorenia sa obvyčajne seriózny výskum nedostal. Z hľadiska zacielenia tejto knižky je však jasné, že prílišné a opakované obavy, sprevádzané sebazpozorovaním a sebaopisovaním, zameraným práve na príznaky ochorenia, ktoré človek dobre pozná zo skúsenosti iných členov rodu, sú rozhodujúcim činiteľom. Je pravda, že systém má z dedičnej výbavy tela, teda jeho prirodzených vlastností, akoby menšiu pripravenosť k riešeniu takých zmien, ktoré sú

pre daný typ choroby vlastné, takže v prípade postihnutia príslušných tkanív nie je plne schopný zabezpečiť potrebnú nápravu ich činnosti. Reaguje len v prípade potreby. Ak sa taký proces začína, reakcia systému môže byť taká, aká má byť bez toho dedičného oslabenia. Je vysoko pravdepodobné, že ak nenastanú žiadne situácie, ktoré by celkovo systém oslabili, tak sa dedičné tendencie neprejavia, systém ich pomocou plánov „B“ dokáže vykryť. Ak však človek prispeje svojimi obavami, ktoré sú pre systém priamym informačným podnetom na „*pripomenutie*“ jeho dedične podmienených nedostatkov v konkrétnom smere, plány „B“ sa nespustia. Tým sa otvára možnosť postupu postihnutia dvomi smermi – jednak dedičným oslabením príslušných tkanív, jednak vnúteným zlyhaním systému riešiť to s dostatočným účinkom. Okrem toho, ak človek nevhodný informačný impulz stále opakuje svojimi obavami, predstavami o spustení ochorenia a seba posudzovaním, pôsobí na samotný systém demotivačným spôsobom. V tomto prípade si treba uvedomiť, že akákoľvek hmota je citlivá na usmernené a zintenzívnené informačné pôsobenia. To platí nielen pre neživú hmotu a jej štruktúru, ale i pre hmotu v živých tkanivách. Ak je to informačné pôsobenie priamo zamerané na konkrétne tkanivá, dôjde k poškodeniu príslušných buniek, tkanív alebo orgánov, tým pádom má ochorenie voľný priestor na rozvoj. Iste by nebolo seriózne tvrdenie, že keby sa tento človek zachoval tak, ako jeho brat, nemusel ochoriť. Pri takých druhoch dedičných ochorení sú v hre aj ďalšie faktory. Treba však brať do úvahy, že ak sa nahromadí viac druhov príčin, je podstatne vyššia pravdepodobnosť ochorenia, ako v prípadoch, kde je len jedna príčina a iné sa neobjavia.

PRÍKLAD II.

V ostatných rokoch sa zaznamenal prírastok prípadov alergií na rozličné prírodné materiály rastlinného i živočíšneho pôvodu. Niektorí bádatelia to považovali za následok zhoršenej hygieny ovzdušia, iní zasa akoby opačne – ako dôsledok zvýšenia úrovne hygieny, najmä u detí. Už pred pol storočím razil vtedy najznámejší poľský detský lekár, profesor Manczarski heslo „*Wiacej szpiny naszym dzieciom*“. Podľa neho prílišná hygiena jednak prináša deťom viac chemických záťaží z mydla a iných hygienických chemikálií, jednak im bráni rozvíjať prirodzenú odolnosť stykom s nečistotami bežného druhu. Je možné, že v hre je jedno i druhé spomenuté. Okrem toho, ide aj o prejavenie postojov samotného človeka k svojmu telu. Iste, u malých detí to nepripadá do úvahy, tam ide zrejme o alergiu vyvolané zvonka. Ak však človek dospeje do veku, kedy už o sebe premýšľa, môže sa venovať svojmu telu i z pohľadu na jeho prípadnú ohrozenosť hmotnými podnetmi zvonka. Nesporne tu hrá úlohu i vedomosť o podobných nepríjemných prípadoch z okolia, či z množstva údajov z médií. Pocit ohrozenia je dostatočným motívom k tomu, aby sa človek snažil vyhnúť všetkému, čo pociťuje ako nebezpečné. Také, podľa neho, nebezpečné alergény vidí všade okolo seba a dostane sa do situácie, kedy si všíma pocity, ktoré by mu mohli signalizovať, že sa u neho spúšťa nejaká alergia. Tu dochádza k posunu sebavnímania – proste dotýčný chce vnímať na sebe to, čo predtým nebolo v jeho pozornosti. V takom stave sa u neho objavuje jav, ktorý je všeobecný a v súčasnosti už známy, a to zníženiu prahu citlivosti vnútrotelových procesov. Máme prípady ľudí, ktorí v dospelosti, po fáze postupného zoznámenia sa s problematikou alergie, ju začali hľadať u seba. Máme prípady, kedy človek postupne začal byť alergický na niečo celkom bežné a ukázalo sa, že to všetko začalo, keď sa dozvedel o alergii na niečo podobné u svojho príbuzného alebo známeho. I keď jeho známy žil v celkom iných podmienkach, tento človek to bral ako nebezpečenstvo, ktoré číha i na neho a rozšíril svoje obavy aj na iné materiály, ktoré boli v jeho blízkosti. Behom krátkej doby sa rozvinula alergia len na to, čoho sa vopred obával. Iní ľudia, žijúci

VNÚTORNÉ PROGRAMY

Všetko, čo sme doteraz tu spomenuli, ukazuje na nebezpečenstvá myslenia, ktorým si človek, aj keď o tom nevie, môže nechtiac uškodiť. Znie to síce varovne, ale zároveň dosť bezútešne. Aj keď si človek všetko uvedené vezme ako poučenie, zrejme sa nezbaví pocitu či názoru, že to nie je možné za každých okolností dostatočne dodržať a že nemá možnosť si sám pomáhať, hoci len v jednoduchších zdravotných problémoch. Existujú však možnosti sebamoci, ktoré nie sú len prejavom súcitu alebo špekulácie o možnostiach, ale preverenou a mnohokrát vyskúšanou metódou.

Skôr, ako sa dostaneme k vlastnej téme vytvárania vnútorných programov, chcel by som upozorniť, že nasledujúce odporúčenia sú mienené veľmi jednoznačne ako niečo, čo sa dá bezpečne použiť len detailným a kompletným dodržaním uvedených postupov. Ľudia majú tendenciu také návody brať len povrchné, niečo z toho urobiť a niečo nechať bokom. Prípadne sa snažia postupy, vyhradené na niečo celkom konkrétne, a na nič iné použiť na niečo, čo je pre nich výhodné. Tým sa niekedy dostanú do problémov, ktoré potom pripíšu metodike, ktorú sami nesprávne použili. Toto samozrejme hrozí aj pri tu uvedených postupoch a preto chcem pred tým čitateľa varovať. Vieme, že všetko dobré sa dá zneužiť. Zneužitie vnútorných programov je teda možné, ale vždy to dopadne na toho, kto to urobí. Vďaka tomu, že tieto programy sú neprenosné, nemožno nimi poškodiť nikoho iného, len seba. Takže prosím, berte to nasledujúce ako presný predpis a nepokúšajte sa pri prípadnom použití do toho vkladať, či z toho odoberať niečo podľa vlastnej domnienky. To platí i pre výber dôvodov použitia. Žiadne výhody v oblasti psychickej, medziľudskej, schopnosti či výkonnosti a ani ekonomickej úspešnosti nie je možné touto metódikou dosiahnuť. Je to výhradne pomoc pre telo v rámci jeho možností.

Viac krát sme tu použili terminológiu informatiky a ani v tejto oblasti sa jej nevyhneme. Preto už v názve hovoríme o programoch. Ide totiž o informácie ako podnety na spustenie programov, podobne ako to bolo pri výklade diania v energoinformačnom systéme. Ten je tu pochopiteľne tiež v hre. Pri opakovane spomínaných informáciách neuvedomene zameraných

na seba a svoje telo, ktoré systém prijíma ako podnet na zaangažovanie sa do falošných výziev, dochádza k tomu, čo sme popísali. Tu však ide o opak. Zdalo by sa, že ide o autosugesciu. To je však omnoho širší pojem, takže stotožnenie nižšie uvedených postupov s autosugesciou nie je vhodné. Nanajvýš by sme mohli povedať, že autosugescia okrajovo využíva niečo z nižšie uvedených postupov, a to nevedomky. Vnútorne programy sú však plne vedomé a vôľou vedené postupy, zatiaľ čo autosugescia je buď celkom neuvedomovaná, alebo je len produktom niektorých dávnejšie používaných postupov samoriadenia.

Úplné uvedomenie postupu si vyžaduje úsilie samotného človeka v dvoch smeroch. Je to jednak dosiahnutie presnej predstavy toho, čo chce, aby sa v jeho tele upravilo či dosiahlo. Niektorí ľudia majú veľmi dobrú obraznú predstavivosť a mali by si dokázať predstaviť tú časť svojho tela, ktorú chcú ovplyvniť a to v cieľovej podobe. Nie v aktuálnej podobe – v chorobe, ale tak, ako to má byť po pozitívnej úprave. Ak ide o človeka, ktorý nemá dobrú obraznú predstavivosť, je možné použiť slovnú formuláciu želaného cieľa. Je však nutné, aby slová boli jednoznačné a aby im ten človek dokonale rozumel. Inak povedané, aby nepoužil len nejaké počuté slová, ktorým nerozumie komplexne. Postupný proces docielenia dokonalej predstavy alebo dokonalej slovnej definície želaného cieľa môže trvať aj niekoľko dní. Iste nie je vhodná okamžitá a teda nedostatočne pripravená predstava, napríklad hneď po prečítaní týchto riadkov.

Prvou fázou, ktorá má vyústiť do vytvorenia predstavy cieľa, je jednoduchá úvaha, či to, čo chceme takto dosiahnuť, je vôbec biologicky možné. Iste nikto nebude chcieť, aby mu narástli nové zuby alebo čokoľvek, čo mu z tela odobral úraz či operácia. Ale mohol by chcieť, aby sa do pôvodnej podoby a funkčnosti upravilo nejaké tkanivo, ktoré už zdegenerovalo z dôvodov prílišného používania alebo pre pokročilý vek. Najčastejšie sa tento postup používa na zrýchlenie hojenia rán, na zastavenie procesu začínajúceho príznaku zníženia funkčnosti zraku, sluchu a pod. Metodika má dosah i na potlačenie nevhodných javov, ako je alergia alebo nedostatočná imunita. Ak súčasne prebieha nejaká liečba predpí-

MALÉ ESEJE O VEĽKÝCH SLOVÁCH

MUDr. Teodor ROSINSKÝ CSc.

Pôvodne mi napadol názov „*Malé eseje o veľkých i malých slovách*“, ale potom som si uvedomil, že vlastne delenie slov na malé a veľké neobstojí. Buď majú slová, ktoré niekto používa, nejaký význam, pretože chce nimi niečo oznámiť druhým alebo aspoň sám si nejakú myšlienku slovom sformulovať, a vtedy sú vlastne veľké, alebo sú tie slová vyslovené či napísané len tak, bez významu a to si nezaslúži aby sme na také „*slová*“ použili veľké slovo „*slovo*“. Od starých Grékov máme pomenovanie i na také slová - kénologizmy, čo je v preklade prázdne slová. Je však vecou osobného náhľadu, či také prázdne slová budeme brať ako slová. Tu sa však nimi nemienim zaoberať, je ich dosť okolo nás aj bez toho. Práve asi na ne myslel poľský satirik Mrožek v epigrame: „*Ráno som vstal a pozrel som sa do zrkadla. Mám zdeformovanú tvár. Pochopil som - zdeformovali mi ju „veľké slová*.“

Aký význam má radiť slová do viet, aby sa tými vetami hovorilo len o slovách? Nuž, za každým slovom je niečo, čo ho niekam zaradí, je niečím, čo sa za ním skrýva významom alebo zmyslom, je vizitkou niekoho, kto ho používa už či je to jednotlivec, skupina či celý národ, slovo je spojivom i rozdeľovateľom, je to celé spektrum vyjadrenia i skrytia významu, a každé slovo môže byť veľkým ak je použité tak a vtedy, tam a takým spôsobom, keď je to potrebné, tvorivé, pomáhajúce. Môže to byť akékoľvek slovo v celej šírke od jednoduchého citoslovca až po Slovo-Logos. A o tom je prečo si pohovoriť.

Slová sú zložkami ktoréhokoľvek jazyka, ktorými sa hovorilo kedysi a dnes už o nich nič nevieme, ktorými sa hovorilo a písalo kedysi a dnes ich s námahou mnohých dešifrujeme, ktorými sa hovorí dnes v uzavretých skupinách kdesi od nás ďaleko a len niekomu inému sa podarilo do nich preniknúť, ktorými sa hovorí a píše hocikde a nájdeme ich i na internete, skrátka všetkých jazykov mŕtvych i živých. V každom z nich mali význam, ktorý sa nedá vždy preložiť do iného jazyka v pôvodnom zmysle. Pomáhame si mnohoslovným prerozpráváním jedného slova cudzieho jazyka alebo skráteným použitím nášho slova miesto celého výroku iného

jazyka. Vždy však pri tom sa niečo z významu nedotiahne. Ešte menej sa dotiahne, ak si vezmeme viacсловné výrazy, ktorých význam nie je len priradením významov jednotlivých za sebou idúcich slov, ale niečim navyše. To všetko sú pre prekladateľov i kritických čitateľov prekladov známe veci, ale detaily, ktoré tiež niečo znamenajú, mohli niekomu ujsť. I o tom je prečo si pohovoriť.

Jazyky sa vyvíjajú, slová v nich menia, i čo do výslovnosti, i čo do významu, i čo do gramatickej úlohy, i čo do syntaktickej súvzťažnosti. Historická jazykoveda, porovnávacia jazykoveda, rekonštrukcie starších jazykových foriem, etymológia čiže pôvod slov, etnopsycholingvistické zistenia i hypotézy, to sú všetko niekedy celkom dobrodružné a akčné výpravy do neznáma. I o tom je prečo si pohovoriť.

Psycholingvistika, sociolingvistika a iné odbory, ktoré akoby sedeli na dvoch stoličkách a preto nepatria medzi favorizované a prestížne, dokážu niekedy postaviť zdanlivo známe, nudné a všeobecne uznané fakty do inej polohy, pozrieť sa na to z nezvyklej perspektívy, zvnútra alebo nezaujate zvonka a tak zatraktívniť pohľad na to nudné a notoricky známe. I o tom je prečo si pohovoriť.

Francis Bacon ešte v 17. storočí nesúhlasil s tvrdením, že reč je podmienená rozumom, ale tvrdil, že reč pôsobí na rozum. Môžeme s tým súhlasiť v tom zmysle, že i keď sa reč vytvára kvôli možnosti dorozumenia sa o veciach každodenných i nekaždodenných, má v sebe potenciú nútiť človeka k jej rozvíjaniu dokonca i prekračovaním každodenných potrieb smerom k abstrakcii i transcencii, čo zasa prospieva rozvoju poznania a rozumu. U mnohých jazykov je toto tvrdenie doložiteľné i z ich vývoja. Žiaľ, v ostatnej dobe vidíme akoby opačný trend - vzdáľovanie sa reči od rozumnosti v jazyku do skupinových rečových minimalizmov, typických predtým pre reč ľudí so zníženým intelektom. Tu už teda nie je možné hovoriť o pozitívnom vplyve reči na rozum. Nie je však jasné, či taká degradácia začala v reči alebo v rozume, iste sa však prejavuje v oboch.

Čuang-c', čínsky filozof zo 4.-3. st. pr. Kr. sa zaoberal i skúmaním reči. V 2. kapitole jeho spisov nájdeme jeho úvahu, z ktorej citujem len kúsok: „Reč nie je len prúd vzduchu, v reči sú slová. Má však reč skutočne slová, ak to čo chceme povedať nie je dostatočne určité?“ Slová rozdeľuje na tri kategórie. Prisudzované slová sú podľa neho také, ktoré pochádzajú z citovania autorít a teda si za dlhšiu dobu získali určitý punc významnosti

1.

Všeobecne sa doporučuje začínať niečím pozitívnym, až potom spomenúť to negatívne a na koniec ešte to trochu prizdobiť pozitívnym. Pretože tu nejde o rečnícke postupy, zvolil som na začiatok tému negatívnu, tému záporu. To naše „*nie*“ s rozličnými intonáciami nám prezentujú slovenské i dabované filmy i množstvá jednotlivých „*nie*“ vyslovených bežne počúvame kdekolvek v bohatej výrazovej škále. Pri porovnaní, ako sa môže odmietnutie, negácia alebo prosté popretie niečoho vyjadriť, vidíme, že i keď sa o slovenčine klebetí po svete, že je na naučenie veľmi zložitým jazykom, v skutočnosti to - aspoň pokiaľ ide o zápor - máme veľmi jednoduché. Naša predpona ne- je použiteľná bez problémov u podstatných i prídavných mien, u prísloviak i sloviak, teda skoro všade a skoro vždy znamená opak toho, čo vyjadruje pôvodné slovo, alebo aspoň zmierňuje to, čo základné slovo tvrdí. Porovnajme si taký pár znesiteľná - neznesiteľná a mladá - nemladá. V tom druhom príklade opakom mladej je stará, ale nemladá neznamená stará. Pre pubertiaka je nemladá i osemnásťka. Pri slovesách to ne- je obyčajne ešte jednoznačnejšie, jednoducho popiera tú činnosť alebo stav, ktoré sloveso popisuje. Dať - nedať je celkom jednoznačné.

V ostatných slovanských jazykoch je to zväčša zhodné s našim. I v ostatných európskych jazykoch indoeurópskeho pôvodu je situácia podobná, i keď sa pochopiteľne príslušné predpony alebo častice nespojené so slovami v jednotlivých jazykoch líšia. Iba francúzština je trochu dôkladnejšia, tam okrem ne pred príslušným negovaným slovom pridávajú za ním ešte časticu pas. Význam je však rovnaký ako u nás. To pas vo francúzštine malo pôvodne význam krok - i v súčasnosti sa to ešte občas v tom význame používa - dostalo sa to však na potvrdenie záporu. Znie to lacno, ale i niektorým jazykovedcom nie je cudzia domnienka, že toto slovko naozaj možno brať akoby „*nie, a už ani krok*“.

V povedomí našich ľudí je to všetko v slovenčine prirodzené a bežne si myslia, že je to tak vo všetkých jazykoch, veď je to logické a prečo by iní to vymýšľali inak? Skutočnosť je však iná. Jazyky patriace iným jazykovým rodinám sa už vo svojom vývoji od ich prajazyka nasmerovali inak. Zrejme

je to tak, že nielen prírodné podmienky na území, kde sa formoval pranárod, ktorý sa neskoršie rozšíril i na iné územia a rozdelil na jednotlivé národy, ale i určité špecifické psychické podmienky prapredkov viedli k iným potrebám vyjadrenia. To sa muselo prejavíť i v jazyku. Naše už našťastie doznievajúce - ale priznajme si, ešte sa sem-tam a nielen u neznalých ľudí sa vyskytujúce - delenie jazykov na civilizované a primitívne i bez ich detailnejšieho poznania, nevidelo, že každý jazyk má vo svojej slovnej i gramatickej štruktúre vložené to, čo bolo nutné na presné vyjadrenie toho, čo príslušný národ vyjadriť potreboval. V priebehu doby sa do tohto základu vkladali nové slová, pojmy, slovné spojenia, posunoval sa význam vyjadrení, ale základná gramatická stavba sa menila len pomaly a naozaj len v prípade potreby, ak jej stará podoba už nebola vhodná na nové vyjadrenia. Niektoré prvky, najmä také, ktoré boli najrozšírenejšie používané ako pomocné, dodatkové, napomáhali rovnako dobre vyjadrovaniu i pri jeho inovácii a tak nebolo potrebné ich meniť. A tak môžeme natrafiť pri putovaní po jazykoch sveta i na podstatne zložitejšie systémy negácie v porovnaní s naším. Je to tak okrem mnohých iných i vo fínskej vetve ugrofínskych jazykov. Sú to jazyky veľmi zaujímavé a to nielen pre maďarčinu, ktorá patrí do uhorskej vetvy, takže sa s nimi pri mnohých témach ešte stretneme. Aby to nebolo také otreľé, načrieme do rôznych jazykov oboch vetiev. Pre tému vyjadrenia negácie som si vybral jazyk, ktorý práve pre túto tému považujem za veľmi podnetný a o ktorom predpokladám, že sa u nás nevyučuje ani na najexkluzívnejšej jazykovej škole.

Je to komi-permjačtina, ktorá s príbuznou komi-zirjančinou a trochu vzdialenejšou udmurtčinou /asi ako slovenčina, čeština a poľština/ tvorí skupinku permských jazykov v rámci spomenutej fínskej vetvy ugrofínskych jazykov. Tu nemajú nič také jednoznačné ako je naše ne-. Hneď ako *príklad* si vezmime časovanie jedného slovesa. Pretože komi-permjaci majú písmo na báze doplnenej azbuky, budú ich slová vytlačené kurzívou. Sloveso *munny* znamená ísť. Spomeniem len jednotné číslo v rozličných časoch, v množnom je to podobné. Tak v prítomnom čase: idem *muna* nejdem *og mun*, ideš *munan* nejdeš *on mun*, ide *muno* nejde *oz mun*. Budúci čas majú zhodný u 1. a 2. osoby s prítomným časom i v pozitívnom i v negatívnom význame, rozdiel je len v 3. osobe: pôjde *munas*, ale nepôjde *oz mun* zhodne ako v prítomnom čase. Inak je to v minulom čase, ktorých majú komi-permjaci dva, označované za prvý, ktorý vyjadruje dej, ktorého bol hovoriaci svedkom a druhý minulý čas, o skutočnosti ktorého hovoriaci má správu z druhej ruky. K tomu malá otázka do vlastného hniezda. Keby mala také niečo i slovenčina, o koľko viac by sme museli používať ten druhý minulý čas? Vráťme sa však

48.

A na koniec, i keď sme nedospeli k okrúhlemu číslu, niečo o slovách, ktoré nie sú slová a ani žiadna neverbálna reč či iný dorozumievací prostriedok medzi ľuďmi. Ide o takzvanú reč zvierat, presnejšie povedané o možnosti dorozumenia sa medzi zvieratami. Nebudeme spomínať výsledky výskumov o elektrofyziológických javoch u rastlín a zvierat jednoduchšieho typu ako sú kôrovce a mäkkýše, čo publikovali americkí i ruskí výskumníci, podľa ktorých existuje vnútroduhové i vzdialene medziduhové dorozumenie. Iste tam však nejde o nič, čo by bolo možné hoci len vzdialene a s nadsádzkou považovať za slová alebo nejaké slovám podobné signály. Tu by sme chceli niečo doložiť k pochopiteľne len ľudsky zameranému voľnému pojednaniu o slovách niečo málo z iného súdka a teda pôjde o najmä zoológmi a etológmi publikované údaje o varovných signáloch zvierat, žijúcich v skupinách. Vcelku sa všeobecne spomínali akési povely na spoločný lov alebo výstrahy pred nebezpečím. Išlo však obyčajne o jednoduché zvuky, ktoré nemali žiadnu špecifikáciu *napríklad* podľa druhu nebezpečenstva alebo smeru odkiaľ prichádza. Ten určoval len smer úteku toho zvieraťa, ktoré nebezpečenstvo spozorovalo a upozornilo naň. I keď sa neurčito popisovali i medziduhové signály v uvedenom zmysle, nebolo jasné, či mali naozaj signálny charakter i pre iné druhy zvierat alebo tie tiež zaznamenali nebezpečenstvo alebo reagovali proste nápodobou - kam utekali iní, rozbehli sa i oni.

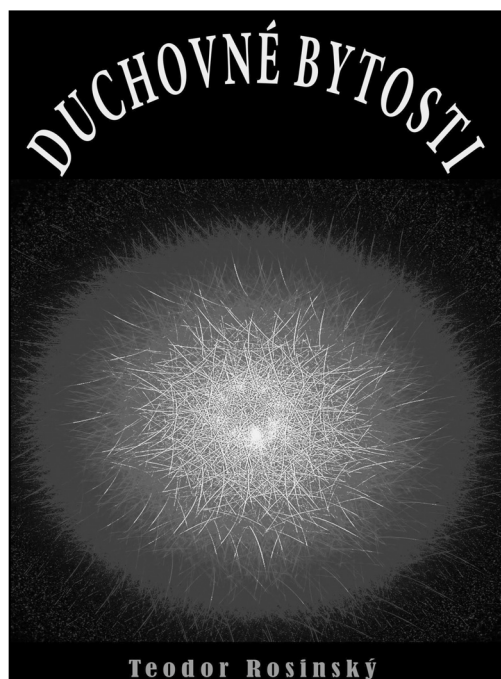
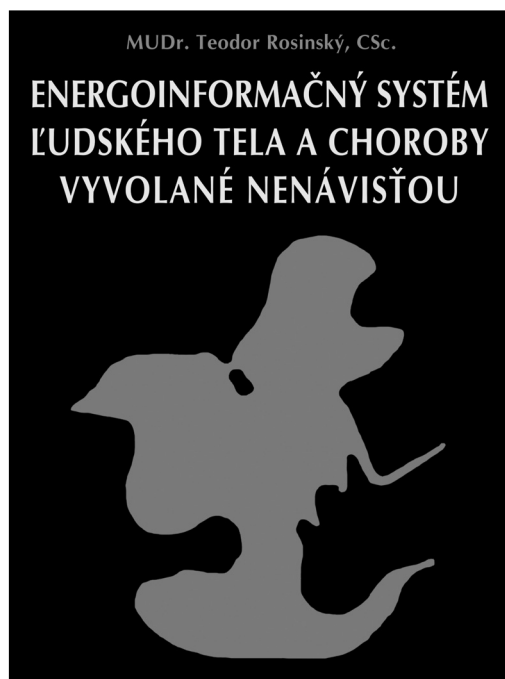
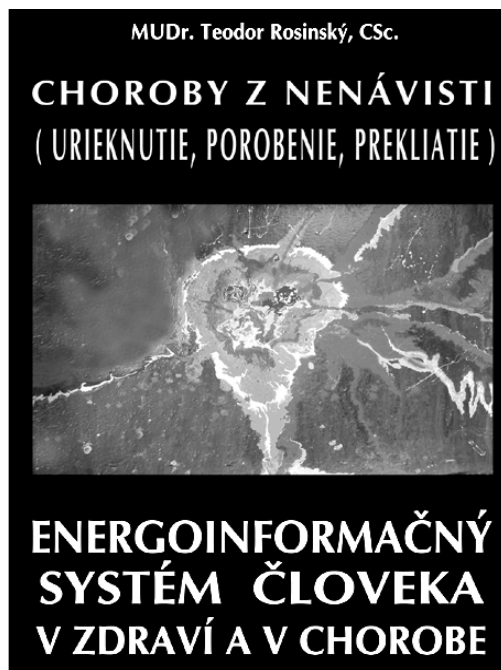
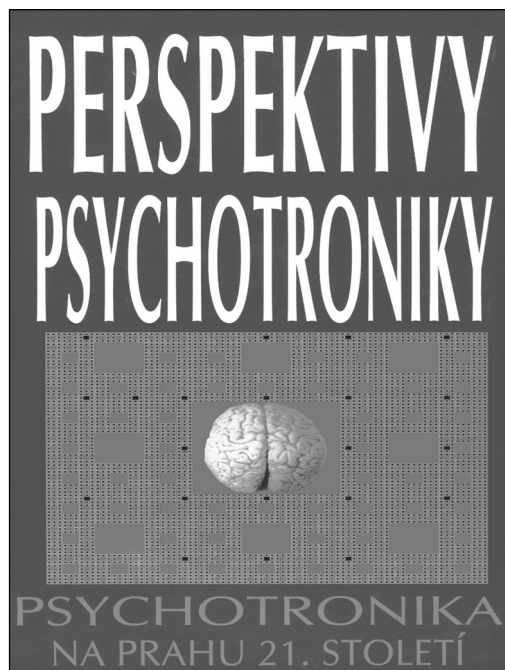
Niečo celkom odlišné sa však objavilo v odbornej literatúre a to diferenciovanejšie zvukové signalizovanie nebezpečia, dokonca i s niečím, čo by sme mohli analogicky k jazyku pripodobniť k zmysluplným príponám. Tu sú v hre kočkodani, teda druh opíc z Afriky, konkrétne len jeden ich poddruh, zvaný kočkodan Campbellov. Jav pozorovali v pralese Thai v štáte *Côte d'Ivoire*, po našom v Republike Pobrežie slonoviny. Je už k dispozícii i minislovníček s výkladom významov. Vzhľadom na jeho rozsah ho môžeme uviesť celý. „*Bóm*“ alebo „*búm*“ v hlbokom tóne znamená nebezpečie,

ktoré nie je vyvolané priblížením sa nejakého predátora, najčastejšie ho používajú pri padaní vetiev zo stromov alebo silnom vetre. „Hok“ vo vyššom tóne je varovaním pred letiacim orlom, ktorý loví mladé alebo choré opice. „Krak“ znie varovanie pred leopardom. Nuž a tie akoby prípony k týmto zvukom znejú rovnako, takže „hok-ó“ mení význam zvuku bez prípony na význam nebezpečia zhora, ale pohyblivého, teda orla sediaceho v korune stromu, ale aj iných kočkodanov nepatriacich do príbuzenskej skupiny ak sa objavia na stromoch „patriacich“ domácim opiciam. „Krak-ó“ už nie je špecifické varovanie pred leopardom, ale má všeobecný význam varovania pred nebezpečím, blížiacim sa po zemi. Nakoniec to najlepšie, „wak-ó“, ktoré sa nepodarilo identifikovať bez prípony, je významovou modifikáciou spomenutého „hok-ó“, ale so všeobecným významom nebezpečia číhajúceho v korunách stromov, nepoužívajú ho však nikdy pre označenie cudzích kočkodanov. V blízkosti tohto poddruhu kočkodanov žije ešte iný poddruh, kočkodani Dianini. Tí reagujú na Campbellovcov, poznajú ich signály a riadia sa nimi, sami však produkujú len bežné nešpecifikované opičie zvuky.

Je jasné, že nejde o reč, i keď je to zaujímavý jav. K zaujímavosti pripieva i to, že nejde o také druhy opíc, ktoré sa i medializovane dostávajú do povedomia ľudí ako „múdre“, teda šimpanzy, gorily, orangutany alebo makaky. U tých sa vraj dá dlhodobým nácvikom dosiahnuť určitej komunikačnej schopnosti pomocou naučených posunkov, ktoré samé používajú voči človeku ako prejavenie nejakej potreby, napríklad jedia, pítia, presunutia niekam a podobne. Náznaky, že sa takto dorozumievajú i medzi sebou a dokonca že už vycvičený jednotlivец dokáže to učiť iné opice z jeho druhu, sa nedokázali dosť presvedčivo. Nejde teda o neverbálnu komunikáciu. Veď to bežne poznáme u psov, že majú určité pohyby chvostom, ušami, hlavou i celým telom, ktorými inštinktívne prejavujú niečo, čo dešifrujeme akoby konkrétne emócie alebo vyžadovanie uspokojenia nejakej potreby voči ich chovateľom. Tiež to nie je komunikácia, len signalizácia. Je to teda analógia toho, ako signalizujú skupinovo žijúce zvieratá medzi sebou, i keď ide o iné obsahy signálov u divoko žijúcich a zdomácnených zvierat.

U delfínov, ktoré sa považujú za vzdelateľnejšie ako opice, sa síce tiež zaznamenali nejaké signály, ale od reči majú veľmi ďaleko. Zato sa objavujú sem-tam senzačné správy, že delfín, ktorý sa naučil v zajatí nejaké pohybové vodné kúsky, ak sa dostane na slobodu je schopný ich naučiť

**DALŠIE KNIHY OD DOKTORA ROSINSKÉHO,
ktoré sa dajú u nás kúpiť:**

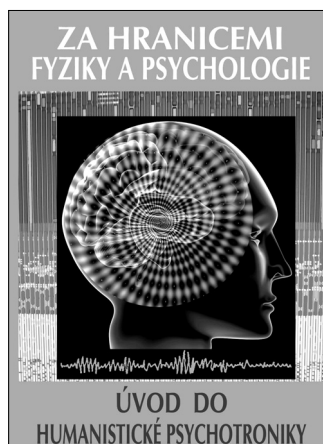
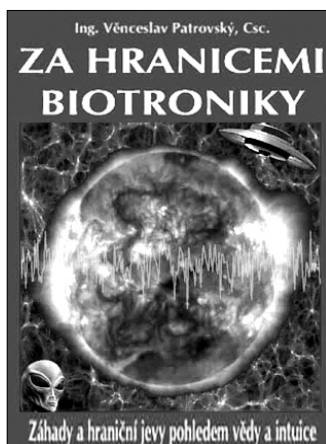
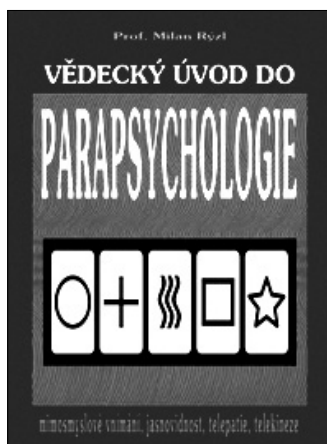
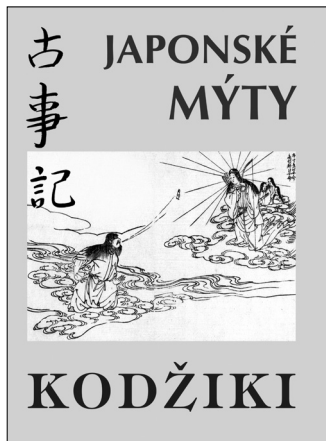
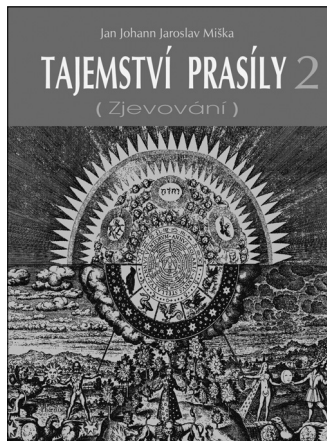
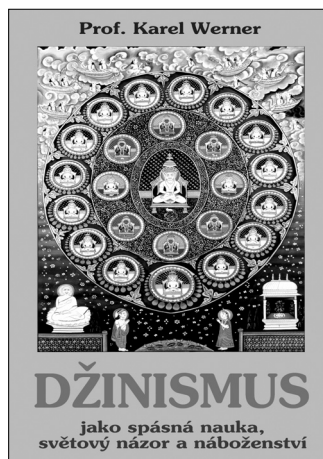
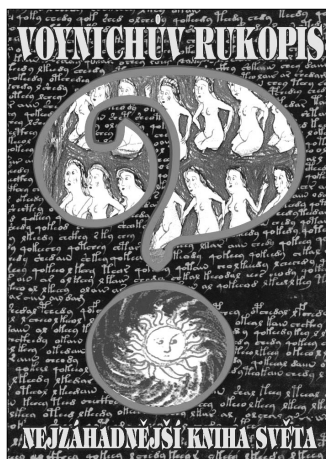
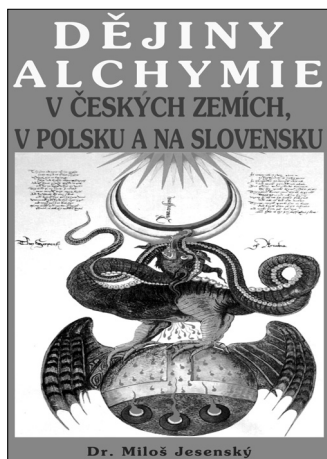

VOYNICHŮV RUKOPIS

NEJZÁHADNĚJŠÍ KNIHA SVĚTA

Naše bestsellery:

Připravujeme několikaszvazkovou edici sociálně-antropologicko-politologických cestopisů, věnovaných především méně dostupným regionům Ruska a teritoriu bývalého Sovětského svazu, rodící se pod pracovním názvem „NAPŘÍČ ZEMÍ, KDE DNES ZNAMENÁ VČERA aneb KRAJEM ŠAMANŮ, STAROVĚRCŮ, KOMUNISTICKÝCH LÁGRŮ A MORBIDNÍ POSTSOVĚTSKÉ NOSTALGIE“.

F.R. Hrabal-Krondak

CESTA NA KONEC SVĚTA A ZPĚT 1

POTULKY ARKTICKOU TUNDROU,
SIBIŘSKOU TAJGOU
A KAVKAZSKÝMI HORAMI

F.R. Hrabal-Krondak

CESTA NA KONEC SVĚTA A ZPĚT 2

POTULKY ARKTICKOU TUNDROU,
SIBIŘSKOU TAJGOU
A KAVKAZSKÝMI HORAMI

CESTA NA TAJMYR aneb Po Jeniseji k Severnímu ledovému oceánu

F.R. Hrabal-Krondak

CESTA NA KONEC SVĚTA A ZPĚT 3

POTULKY ARKTICKOU TUNDROU,
SIBIŘSKOU TAJGOU
A KAVKAZSKÝMI HORAMI

Obsah I.-VI. svazku najdete na webu: <http://cadpress.sk/cestopisy.htm>